

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра теорії культури і філософії науки

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань __ 122– Комп'ютерні науки _____

для спеціальності __151 – автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології

спеціалізації _____123 комп'ютерна інженерія, 125 кібербезпека _

факультету _____ Комп'ютерних наук _____

Завідувач кафедри
теорії культури і філософії науки
_____ (Петренко Д.В.)

Харків - 2018/2019 навчальний рік

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра теорії культури і філософії науки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор
з науково-педагогічної роботи

_____

“ _____ ” _____ 20 __ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ФІЛОСОФІЯ

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань ___ 122– Комп’ютерні науки _____

для спеціальності ___ 151 – автоматизація та комп’ютерно-
інтегровані технології

спеціалізації _____ 123 комп’ютерна інженерія, 125 кібербезпека _

факультету _____ Комп’ютерних наук _____

Харків-2018/2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

“_22_” червня 2018 року, протокол №11

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: доктор філософ. наук, доцент, доцент кафедри теорії культури і філософії науки Компанієць Л.В.

Програму схвалено на засіданні кафедри теорії культури і філософії науки філософського факультету
Протокол від “ 6 червня ” 2018 року № 16

Завідувач кафедри теорії культури і філософії науки

_____ (Петренко Д.В.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету комп'ютерних наук

Протокол від “ ” _____ 2018 року №

Голова методичної комісії факультету комп'ютерних наук

_____ (_____)
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Філософія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки

Бакалавра

галузь знань 122– Комп'ютерні науки _____

для спеціальності 151 – автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології

спеціалізації 123 комп'ютерна інженерія, 125 кібербезпека

1. Опис навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення історії філософії, основних філософських шкіл та напрямів, суті основних філософських питань, зв'язку філософії та науки, висвітлення розвитку філософської думки.

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

дати студентам знання основних досягнень світової філософської думки та їх практичне застосування у науковій діяльності. *Мета викладання навчальної дисципліни* полягає в ознайомленні студентів із найважливішими аспектами, поняттями, концепціями філософії.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- представити у стислому викладі проблематику історії філософії;
  - розкрити основні концептуальні схеми філософських вчень;
  - сформулювати уявлення про основні концепції і поняття філософії, а також про ключові етапи розвитку філософії, їх домінуючі ідеї та тенденції;
  - вільне володіння студентами філософськими термінами та поняттями.
  - розвиток ерудиції і філософської культури студентів, формування їх світогляду;
  - вільне володіння базовою філософською проблематикою
  - знання суті основних філософських проблем та питань;
  - аналіз основних фактів розвитку філософської думки; основ логіки;
  - орієнтування в основних концепціях та положеннях філософії та логіки.

1.3. Кількість кредитів – 3

1.4. Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
Нормативна / за вибором

Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	-й
Семестр	
4-й (-ий)	-й
Лекції	
32 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
16 год.	год.
Лабораторні заняття	
0 год.	год.
Самостійна робота	
42 год.	год.
Індивідуальні завдання (0 год.)	
Разом 90 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

вільне володіння філософсько-категоріальним апаратом, базовою філософською проблематикою;
 знання основних філософських концепцій та напрямків;
 знання суті основних філософських проблем та питань;
 вміння читати і аналізувати філософську літературу;
 вміння аналізувати основні факти розвитку філософської думки;
 здатність орієнтуватися в основних концепціях та положеннях філософії та логіки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1.

Вступна лекція. Загальні філософські поняття.

Що таке філософія. Основні філософські питання. Функції філософії. Історичний розвиток філософської думки. Світогляд та його різновиди. Міф, релігія, наука, мистецтво та філософія. Філософські поняття. Головні філософські напрямки. Проблема філософського методу. Діалектика та її закони. Елементи теорії пізнання. Істина та її критерії Чуттєве та раціональне у пізнанні.

Тема 2.

Антична філософія. Досократики.

Натурфілософія. Мілетська школа. Піфагор та піфагорійці. Геракліт та елеати. Апорії Зенона. Стародавні атомісти. Анаксогор та Емпедокл. Софістика та софісти.

Тема 3

Класичний період.

Основні положення філософської системи Сократа. Діалог. Іронія та маєвтика. Етичне вчення. Філософія Платона. Теорія ейдосів. Концепція душі та ідеальної держави. Раціоналізм Платона. Аристотель. Матерія та форма. Вчення щодо причин розвитку. Логіка і методологія Аристотеля.

Тема 4

Філософія еллінського та римського періодів.

Основні філософські школи. Стоїцизм: представники та їх філософські думки. Епікурейці. "Сад Епікура". Атомісти. Неоплатонізм та аристотелізм. Характерні риси античної філософії.

Тема 5

Філософська культура Стародавнього Сходу.

Предфілософія Стародавньої Індії. "Веди" та епічні твори. Класичні та некласичні школи: загальна характеристика. Індійська міфологія. Становлення та розвиток буддизму. Філософія Стародавнього Китаю. Періодизація та головні філософські школи. Проблема "Схід – Захід".

Тема 6

Філософія Середньовіччя.

Розвиток філософської думки за доби середньовіччя. Гностицизм, маніхейство, апологетика. Становлення патристики. Співвідношення філософії та теології. Філософія А. Августина. Схоластики та схоласти. Ф. Аквінський. Значення спору щодо універсалій.

Тема 7 Філософія доби Відродження

Розвиток філософської думки. Періодизація та загальна характеристика філософії. Неоплатонізм (Н. Кузанський, Дж. Мірандола та інші). Аристотелізм. Пантеїзм Дж. Бруно. Соціальні погляди. Становлення нової картини світу. Антропоцентризм.

Розділ 2.

Тема 8

Філософія Нового часу. Індуктивний метод. Раціоналізм Нового часу .

Філософія Ф. Бекона. Методологія. Індукція проти дедукції. Раціоналізм Р. Декарта. Пошуки раціонально порядку у всьому. Дуалізм Р. Декарта. Пантеїзм Б.Спінози. Монадологія Г. Лейбніца.

Тема9

Сенсуалізм, ідеалізм та агностицизм Нового часу.

Філософські погляди Дж. Локка. Первісні та вторинні ознаки. Погляди Т. Гоббса. Соціальна теорія. Механістична методологія та філософія (Ж. Ламетрі., П. Гольбах, та інші). Розвиток природничих наук. Спир між Локком та Лейбніцем. Суб'єктивний ідеалізм Дж. Берклі. Філософські погляди Д. Юма: агностицизм та вчення щодо причинності. Матеріалізм та його головні напрямки. Г. Галілей та Й. Ньютон як засновники нового світогляду. Що таке

наука? Загальна характеристика філософії Нового часу та її вплив на сучасні філософські течії.

Тема 10.

Німецька класична філософія. Критика чистого розуму.

Критичний раціоналізм І. Канта. Априорні та апостеріорні форми знання. Моральний імператив та його значення. Вплив філософських поглядів І. Канта на подальший розток філософської думки. Неокантіанство. Філософські погляди І. Фіхте та Ф. Шеллінга.

Тема 11.

Гегельянство та розвиток філософії марксизму.

Діалектика та об'єктивний ідеалізм Г. Гегеля. Філософія природи, історії та Духа. Схема гегелівської енциклопедії наук. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Становлення філософії марксизму. Економічне та соціальне у вченні К. Маркса. Критика капіталізму, проблема відчуження природа суспільного розвитку. Вчення щодо додаткової вартості. Філософські погляди Ф. Енгельса. Розвиток марксизму у ХХ сторіччі та його вплив на хід історії.

Тема 12.

Українська філософська думка.

Основні ознаки української ментальності. Філософія у Київно-Магелянській Академії. Філософські погляди Г.С. Сковороди. Відродження філософії у сучасній Україні. Стародавня мудрість на Русі. Становлення руської філософської думки. Соціальна філософія декабризму. Релігійна філософія та її представники. Слов'янофіли та західники. Філософія Росії у ХХ сторіччі. Радянський етап.

Тема 13.

"Філософія життя" та фрейдизм. Екзистенціальна філософія.

Інтуїтивізм А. Бергсона. Філософські погляди А. Шопенгауера та Ф. Ніцше. Теорія психоаналізу З. Фрейда. Символізм і архетипи у вченні К. Юнга. Неофрейдизм. Причини виникнення екзистенціалізму та його представники. Екзистенціалізм та гуманізм.

Тема 14.

Позитивізм.

Позитивізм та його різновиди. Прагматизм та інструменталізм. Становлення неопозитивізму. Постпозитивізм. Критична філософія К. Поп пера. Філософські погляди Т. Куна, П. Фейєрабенда, С. Туліна та И. Лакатоша. Філософія науки.

Тема 15.

Феноменологія, герменевтика та структуралізм. Філософія постмодерну
Феноменологія. Феноменологічна редукція. Герменевтика та структуралізм.
Філософія постмодерну.

Тема 16.

Філософські питання науки.

Побудова основ теоретичної біології. Системні методи у біології. Життя: питання походження та розвитку. Еволюційна теорія як світогляд. Теорія

еволюції та її альтернативи. Проблема антропогенезу. Становлення та розвиток соціобіології. Підходи до розуміння природи суспільства. Філософські питання біології. Феномен свідомості. Що є людина? Життя та його сенс. Загальні підсумки курсу та огляд історії розвитку філософської думки.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Денна форма				
	Усього	у тому числі			
л		п	інд	с/р	
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Загальні питання. Філософія стародавньої Греції. Філософська культура Стародавнього Сходу, Середньовіччя та доби Відродження					
Тема 1. Вступна лекція. Загальні філософські поняття. Світогляд та його типи.	5	2	1		2
Тема 2. Антична філософія. Досократики	5	2	1		2
Тема 3. Класичний період античної філософії	5	2	1		2
Тема 4. Філософія еллінського та римського періодів	5	2	1		2
Тема 5. Філософська культура Стародавнього Сходу.	5	2	1		2
Тема 6. Філософія Середньовіччя: загальна характеристика. Персоналії та ідеї.	5	2	1		2
Тема 7. Філософія доби Відродження	5	2	1		2
Разом	35	14	7		14
Розділ 2. Філософія Нового часу. Сучасна світова філософія					
Тема 8. Філософія Нового часу.	6	2	1		3
Тема 9. Сенсуалізм, ідеалізм та агностицизм Нового часу.	6	2	1		3
Тема 10. Німецька класична філософія	6	2	1		3
Тема 11. Гегельянство та розвиток філософії марксизму	6	2	1		3
Тема 12. Українська філософська думка.	6	2	1		3
Тема 13. "Філософія життя" та фрейдизм. Екзистенціальна філософія.	6	2	1		3
Тема 14. Позитивізм	6	2	1		3
Тема 15. Феноменологія, герменевтика та структуралізм. Філософія постмодерну	6	2	1		3
Тема 16. Філософські питання науки. Підсумки курсу	7	2	1		4
Контроль 2 Індивідуальне завдання	55	18	9		28

Разом	90	32	16		42
Екзамен					
Усього годин	90				

4. Теми семінарських (практичних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Розділ 1. Загальні питання. Філософія стародавньої Греції. Філософська культура Стародавнього Сходу, Середньовіччя та доби Відродження	
1.	Загальні філософські поняття	1
2.	Антична філософія. Досократики	1
3.	Класичний період	1
4.	Філософія еллінського та римського періодів	1
5.	Філософська культура Стародавнього Сходу.	1
6.	Філософія Середньовіччя	1
7.	Філософія доби Відродження	1
	Розділ 2. Філософія Нового часу. Сучасна світова філософія	
8.	Індуктивний метод. Раціоналізм Нового часу	1
9.	Сенсуалізм, ідеалізм та агностицизм Нового часу. Становлення науки	1
10.	Критика чистого розуму	1
11.	Гегельянство та розвиток філософії марксизму	1
12.	Українська та російська філософська думка.	1
13.	"Філософія життя" та фрейдизм. Екзистенціальна філософія	1
14.	Позитивізм	1
15.	Феноменологія, герменевтика та структуралізм. Філософія постмодерну	1
16.	Філософія науки. Підсумки курсу	1
	Підсумок	16

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
-------	------------	-----------------

1	Як Ви розумієте предмет та функцію філософського знання? Розглянути взаємодію філософії з мораллю та етикою. В чому полягає вплив філософського світогляду на біологію	2
2	Назвіть основні елементи грецької міфології. Взаємодія міфу та філософії. Передфілософія Гомера та Гесіода. „Сім мудреців”. Зведення Кратилом положень Геракліта до абсурду. Вплив софістики на сучасній стиль мислення. В чому полягає значення „софізмів”	2
3	Чому не можливо реалізувати на практиці концепцію „ідеального суспільства”? Соціальний утопізм. Праця Аристотеля „Про частини тварин” та сучасна біологія? Геніальність та утопізм великого філософа	2
4	Вчення Емпедокл щодо поєднання та роз’єднання частин. Зародки еволюційного мислення Становлення філософії скептицизму. Скептицизм та розвиток наукового знання. Значення праці Тита Лукреція Кара „Про природу речей” на природничі науки. Філософія	2
5	Місце „Книги перемін” в системі філософії Китаю. Характерні риси староіндійської міфології. Буддизм та сучасність. Головні чинники привабливості цього вчення.	2
6	Філософія у Візантії та становлення православ’я. „Філософія життя” Омара Хайяма. Розвиток поглядів Аристотеля і Платона у арабо язичному світі. Схоластика та розвиток логіки.	2
7	Метод індукції та формування наукової картини світу. Основні риси науки Нового часу.	2
8	Значення філософії ”енциклопедистів” Вплив роботи Ж. Ламетрі „Людина-машина” на біологію. Філософські погляди К. Гельвеція. І. Гете: поет та філософ.	2
9	Вплив філософських поглядів І. Канта на розвиток сучасного світогляду. Відносність простору та часу.	2
10	Філософські погляди младогегельянців та старогегельянців Теоретичні витоки становлення марксизму. Розвиток філософії марксизму у Радянському Союзі. Відродження філософської думки на Україні	2
11	Відродження філософської думки на Україні. Філософські погляди слов’янофілів та західників.	2
12	Критика теорії психоаналізу. Порівняння філософських поглядів Ясперса, Камю та Сартра	5
13	У. Джеймс: філософ і психолог. Філософія науки: основні питання та напрямки їх вирішення. Наука сама собі філософія?	5
14	Чинники розвитку постмодернізму та його вплив на сучасність. Місце творчості та інтуїції у процесі пізнання. Пізнання та цілісність	5
15	Ламаркізм та дарвінізм як форми світогляду. Чи можлива еволюція без добору? Походження життя: філософський аспект	5

Разом	42
-------	----

6. Індивідуальне навчально-дослідне завдання з курсу «Філософія» не передбачається

Тематика завдань до контрольної роботи з курсу «Філософія»:

1. Мілетська школа: проблеми та їх вирішення.
2. Натурфілософська діалектика Геракліта.
3. Апорії Зенона: раціональний доказ проти чуттєвого досвіду.
4. Філософська система елеатів.
5. Піфагор та піфагорійці: світ як гармонія чисел.
6. Виникнення та розвиток атомізму.
7. Софістика та софісти.
8. Іронія та маевтика у філософії Сократа.
9. Платон: теорія ейдосів, концепція душі та ідеальної держави.
10. Філософські погляди Аристотеля: примат форми та причини розвитку.
11. Логіка та методологія Аристотеля.
12. Порівняння філософських поглядів Аристотеля та Платона.
13. Специфіка філософії еллінського та римського періодів.
14. Філософська думка у Візантії.
15. Філософія у арабомовному світі: напрямки та представники.
16. Гностицизм, маніхейство та зороастризм у середньовіччі.
17. Апологетика або захист віри.
18. Патристика: основні думки та представники.
19. Теодицея: постановка проблеми та спроби її вирішення.
20. Філософські погляди А. Августина.
21. Схоластика за часів середньовіччя.
22. Зміст спору щодо універсалій.
23. Філософська доктрина Ф. Аквінського.
24. Відродження: філософські погляди та головні напрямки.
25. Відродження як особливий тип світогляду.
26. Думки щодо соціального устрою. Соціальні утопії.
27. Натурфілософія Відродження: критика антропоцентризму.
28. Філософія Ф. Бекона: метод індукції та вчення щодо „ідолів”.
29. Раціоналізм та дуалізм Р. Декарта.
30. Галілей та Ньютон як фундатори сучасної картини світу.
31. Філософія Т. Гоббса. Соціальні погляди філософа.
32. Дж. Локк: від простих до складних ідей.
33. Б. Спіноза: вчення щодо атрибутів та причинності. Розуміння свободи.
34. Монадологія Г. Лейбніца.
35. Суб’єктивний ідеалізм Дж. Берклі.
36. Агностицизм Д. Юма.
37. Механістична методологія та філософія (Ж. Ламетрі, К. Гальвецій та інші).
38. Філософія французького Просвітництва.
39. Основні риси філософії Нового часу.

40. Філософська система І. Канта.
41. І. Кант: революція у способі мислення. Критика розуму.
42. Сутність філософії І. Фіхте.
43. Філософські погляди Ф. Шеллінга.
44. Натуралізм та антропологізм Л. Фейербаха.
45. Філософська система Г. Гегеля.
46. Гегелівська діалектика та енциклопедія філософських наук.
47. Філософія природи Г. Гегеля.
48. Вплив філософії І. Канта та Г. Гегеля на сучасний стиль мислення.
49. Історичний та діалектичний матеріалізм К. Маркса та Ф. Енгельса.
50. Вплив марксизму на хід історії.
51. Філософська думка у Києво-Могилянській Академії.
52. Г.С. Сковорода: філософські погляди та вплив на суспільну думку.
53. Російська релігійна філософія.
54. Філософія російського зарубіжжя.
55. Історичні та теоретичні витоки позитивізму.
56. Основні напрямки неопозитивізму.
57. Ідеї філософії прагматизму та інструменталізму.
58. Становлення та розвиток філософії науки.
59. Критичний раціоналізм К. Поппера.
60. Т. Кун: структура наукових революцій.

7. Методи контролю

Поточний контроль

- Оцінка знань студентів за контрольними програмними питаннями поточної та попередніх тем.
- Оцінка за виконання практичних завдань
- Експрес-тестування за ключовими аспектами тем курсу.

Підсумковий контроль (екзамен)

Перевірка розуміння студентами теоретичного та практичного програмного матеріалу в цілому, здатність творчо використовувати накопиченні знання та вміння.

Поточний контроль (за результатами семінарських занять), підсумковий контроль, 1 контрольна робота, іспит.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання											Екзамен	Сума		
Види дуван		Розділ 1											Контро льна робота	Індиві- дуальне завдання
Л	С	Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7						
		2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5				
		Розділ 2												
		Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16				
5	5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	10	-	60	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література Базова література

Підручники

1. Антологія мирової філософії: В 4 т. – М., 1969.
2. Асмус М. 1988 В.Ф. Історія античної філософії. - М., 1976
3. Богомолов А.С. Антична філософія. - М., 1985
4. Бонгард-Левин Г.М. Антична філософія. - М., 1985
5. Бродов В.В. Істоки філософської мислі Востока. - М., 1990
6. Будко В.В. Філософія науки: Учебное пособие Харьков 2005

7. Булатов М.А. Философия. – К., 1992
8. Гавриш Е.Г. Эволюция взаимосвязи философии и биологии. - Харьков, 1983
9. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. - К., 1996
10. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. - М., 1980
11. Громов Н.Н. Русская религиозная мысль X- века. - М., 1990
12. Громов Н.Н. Немецкая классическая философия. - М., 1986
13. Гулыга А.В. Немецкая классическая философия. - М., 1986.
14. Гурина М. Философия. – М., 1998
15. Древнекитайская философия. - М, 1973
16. Зотов А.Ф. Западная философия XX века. – М.,1994.
17. История философии в кратком изложении (под ред. Богута И.И.). – М., 1991
18. История философии (под ред. Кохановского В.П., Яковлева В.П.). – Ростов-на-Дону, 2000
19. История философии (под ред. Пенькова К.М.). – М., 1997
20. Історія філософії України. Хрестоматія. - К., 1993
21. Канке В.А. Философия. – М., 2001
22. Кохановский В.П. Философия. – Ростов-на-Дону, 2001
23. Кохановский В.Н., Жаров Л.П. Основы философии науки: Учебное пособие для аспирантов М., 2007.
24. Краткий очерк истории философии (под ред. Ойзермана Т.И.). – М., 1967
25. Курбагов В.И. История философии. – Ростов-на-Дону, 1997
26. Лосский Н.О. История русской философии. – М., 1991
27. Кузнецов В.И. Немецкая классическая философия. – М., 1989
28. Лукьянов А.Е. Становление философии на Востоке. Древний Китай и Индия. – М., 1989
29. Майоров Г.Г. Средневековая философия. – М., 1977
30. Мамзин А. С. История и философия науки. Учебное пособие для аспирантов Спб, 2007
31. Нарский И.С. Современный позитивизм. – М., 1961
32. Рассел Б. История западной философии. М., 2000
33. Рой М. История Индийской философии. М., 1958
34. Рузавин Г.И. Философия науки. Учебное пособие М., 2008
35. Соколов В.В. Европейская философия XV-XVII в. – М., 1974
36. Скирбек Г., Гулье Н. История философии. – М., 2000
37. Спиркин А.Г. Философия. – М., 2001
38. Фролов И.Т. Введение в философию – М., 1990
39. Хрестоматия по философии. – М., 1997
40. Чаньшнев А.Н. Курс лекций по философии. – М., 1991
41. Філософія. Курс лекцій. (І.В.Бичко та інші). - К., 1994.

Науково-методична література

1. Афанасьев В.Г. Системность и общество. - М., 1980
2. Бауэр Э.О. Теоретическая биология. - М.-Л., 1937
3. Бергсон А. Творческая эволюция. – Минск, 1999
4. Бердников В.А. Эволюция и прогресс. – Новосиб., 1991
5. Выгодский М. Я. Арифметика и алгебра в древнем мире. – М.-Л., 1944.

6. Гейберг А. И. Естествознание и математика в классическом мире. – М.-Л., 1936.
7. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. - М., 1980.
8. Дарвин Ч. Происхождение видов. - М., 1956
9. Древние цивилизации / под общ. ред. Бонгард-Левина Г. М. – М., 1989.
10. Зареченко Н.А. Теоретическая биология. - М., 1988
11. Крисаченко В.С. Философский анализ эволюционизма. – К., 1991
12. Кесседи Ф.Х. От мифа к логосу. М., - 1972
13. Кликс Ф. Пробуждающееся мышление. – М., 1983
14. Древние цивилизации / под общ. ред. Бонгард-Левина Г. М. – М., 1989..
15. Крисаченко В.С. Философский анализ эволюционизма. – К., 1991.
16. Липкин А.И. Философия науки М., 2007.
17. Немировский И. А. Идеология и культура раннего Рима. – Воронеж, 1964.
18. Преображенский П. Ф. В мире античных идей и образов. – М., 1985.
19. Рожанский И. Д. Развитие естествознания в эпоху античности. – М., 1979.
20. Рузавин Г.И. Методология научного исследования. М., 1999.
21. Современная Западная философия. Словарь. - М., 1991.
22. Сучасна зарубіжна соціальна філософія. - К., 1996.
23. Сучасна зарубіжна філософія: течії і напрямки. - К., 1996 .
24. Трофимова М. К. Историко-философские проблемы гностицизма. – М., 1979.
25. Элиаде М. Избранные сочинения: Миф о вечном возвращении. Символы и образы. Священное и мирское. – М., 2000.
26. Философский энциклопедический словарь. - М., 1989.

Допоміжна література

1. Аналитическая философия: Избранные тексты. - М., 1993.
2. Антология мировой философии. В 4-х т. - М., 1969-1972
3. Аристотель Сочинения: В 4 т. – М., 1984
4. Аристофан Комедии. – М., 1954. – Т. 1-2
5. Архимед Сочинения. – М., 1962.
6. Асмус В.Ф. Историко-философские этюды. – М., 1984
7. Вебер М. Избранные произведения. - М., 1989.
8. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. - М., 1989.
9. Гегель. Энциклопедия философских наук: В 3 т. - М., 1974- 1977
10. Гиппократ Избранные книги. – М., 1994.
11. Гомер Илиада. – М., 1981.
12. Гомер Одиссея. – М., 1982..
13. Грэхем Л. Естествознание. Философия и науки о человеческом поведении в Советском Союзе. - М., 1991
14. Диоген Лаэртский О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М., 1979.
15. Избранные произведения мыслителей стран Ближнего и Среднего Востока. – М., 1961
16. Камю А. Миф о Сизифе. – Минск, 1998
17. Кант И. Критика чистого разума // Сочинения.: В 6 т. - М., 1963 - 1966.
18. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1974
19. Краткая философская энциклопедия. М., 1994

20. Лосев А.Ф. Эстетика Возрождения. – М., 1978
21. Лосев А.Ф. Дерзание духа – М., 1991
22. Ламарк Ж. Философия зоологии. – М., 1937
23. Ламетри Ж. Человек-машина. – Минск, 1998
24. Маркузе Г. Одномерный человек. – М., 1994
25. Мифы народов мира. – М., 1991
26. Николай Кузанский. Сочинения: В 2 т. – М., 1980
27. Ницше Ф. Собр. соч. в 2-х томах – М., 1991
28. Платон. Сочинения: В 4т. - М., 1990- 1995
29. Платон Государство // Платон Сочинения: В 3 т. – М., 1970. – Т.3.
30. Платон Пир // Платон Сочинения: В 3 т. – М., 1970. – Т.2.
31. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983
32. Плутарх Застольные беседы. – Л., 1990.
33. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. М., 1986.
34. Проблема человека в современной Западной философии. Словарь М., 1992
35. Тейяр де Шарден П. (Шарден Т. Де) Феномен человека. - М., 1987.
36. Тойнби А. Дж. Постижение истории. - М., 1991.
37. Тулмин С. Человеческое понимание. - М., 1984.
38. Фейерабенд П. Избранные труды по методологии науки.- М., 1986.
39. Фихте И. Г. Сочинения: В 2т. - Спб., 1993.
40. Фрагменты ранних греческих философов. – М., 1989
41. Холтон Дж. Тематический анализ науки. М., 1981.
42. Цицерон Марк Туллий Речи. – М., 1962. – Т. 1-2.
43. Цицерон Три трактата об ораторском искусстве. – М., 1972.
44. Цицерон Марк Тулий. Философские трактаты
45. Шелер М. Избранные произведения. - М., 1994.
46. Шеллинг. Сочинения: В 2т. - М., 1989.
47. Ямвлих О египетских мистериях. – М., 1995.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Ресурс
filosof.historic.ru
2. Матеріали з філософії
philosophy.com.ua
3. Електронна бібліотека філософської літератури
platonanet.org.ua/
4. Internet Encyclopedia of Philosophy
www.iep.utm.edu/
5. Stanford Encyclopedia of Philosophy.
plato.stanford.edu/
6. The University of Iowa Libraries' guide to Cultural studies resources.
<http://www.lib.uiowa.edu/>

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

**МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ,
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

**КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ ТА
РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ**

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ УСПІШНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ З КУРСУ «Філософія»

№	Форми навчальної діяльності	Кількість балів	Термін	Примітки
1	Відвідування лекцій	5	постійно	
2	Відвідування семінарських занять	5	постійно	
3	Участь у семінарських заняттях	40	постійно	
4	Виконання контрольної роботи	10		
	Підсумковий контроль (екзаменаційна робота)	40		
	В С Ь О Г О	100		
	Додаткові бали (бонуси): Участь в конференціях, круглих столах Виступ на конференції за наявності друкованої програми Публікація тез доповіді або наукової статті			

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ.

1. Відвідування лекцій:

5 балів: студент відвідав 90 - 100 % лекційних занять;

4 бали: студент відвідав 66 - 89 % лекційних занять;

3 бали: студент відвідав 41 – 65 % лекційних занять;

2 бали: студент відвідав 21 - 40% лекційних занять;

1 бал: студент відвідав 1- 20 % лекційних занять;

0 балів: студент не відвідував лекційні заняття

2. Відвідування семінарських занять:

5 балів: студент відвідав 90 - 100 % семінарських занять;

4 бали: студент відвідав 66 - 89 % семінарських занять;

3 бали: студент відвідав 41 – 65 % семінарських занять;

2 бали: студент відвідав 21 - 40% семінарських занять;

1 бал: студент відвідав 1- 20 % семінарських занять;

0 балів: студент не відвідував семінарські заняття

3. Участь у семінарських заняттях (максимум 40 балів за 8 виступів):

Виступ з доповіддю

5 балів:

- виступ студента побудовано послідовно, системно, логічно;
- питання висвітлено всебічно та з урахуванням різних точок зору;
- під час виступів студент виявив глибоке знання змісту питання, вільно оперування філософсько-культурологічними термінами;
- відповіді повністю репрезентують додаткові питання, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу;

4 бали:

- виступ студента побудовано в цілому послідовно та логічно;
- питання висвітлено всебічно та у співставленні з основними точками зору;
- під час виступів студент виявив в цілому знання змісту питання, вільне оперування філософсько-культурологічними термінами;
- відповіді достатньо репрезентують додаткові питання, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу;

3 бали:

- виступ студента побудовано в цілому послідовно;
- питання достатньо висвітлено та у співставленні з окремими точками зору;
- під час виступів студент виявив певне знання змісту питання, оперування філософсько-культурологічними термінами;
- відповіді на додаткові питання не є повними, посилення на вітчизняну та іноземну фахову літературу не завжди точні, мають похибки;

2 бали:

- виступ студента побудовано не завжди послідовно;
- питання достатньо висвітлено, проте відсутнє співставлення різних точками зору;

- під час виступів студент виявив фрагментарне знання змісту питання, оперування філософсько-культурологічними термінами викликало труднощі;
- відповіді на додаткові питання потребують уточнення, конкретизації, посилення на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні;

1 бал:

- виступ студента побудовано здебільшого стихійно;
- питання недостатньо висвітлено, відсутнє співставлення різних точками зору;
- під час виступів студент виявив роздуми про зміст питання, оперування філософсько-культурологічними термінами викликало значні труднощі;
- відповіді розпливчаті та виходять за межі додаткових питань, посилення на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;

0 балів: студент не підготував та не виступив з доповідями.

4. ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.

Студент має виконати контрольну роботу з філософії, яка передбачена навчальним планом підготовки. Орієнтована тематика контрольних робіт подана в НМК. Контрольна робота має складатися з вступу, основної частини та висновків та містити список використаної літератури.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ:

9 – 10 балів:

- студент всебічно обґрунтував актуальність теми роботи, чітко визначив мету та задачі, методологічну базу;
- студент продемонстрував глибоке знання змісту обраної теми, вільне оперування філософськими категоріями, провів глибокий філософсько-культурологічний аналіз відповідних питань;
- глибоко і всебічно висвітлені знання з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел, додаткових матеріалів та відповідної літератури;
- здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань;
- текст роботи викладено лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків;

- роботу написано грамотно, оформлено відповідно до вимог та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок.

7– 8 балів:

- студент достатньо обґрунтував актуальність теми роботи, чітко визначив мету та задачі, методологічну базу;
- студент продемонстрував знання змісту обраної теми, оперування філософськими категоріями, провів філософсько-культурологічний аналіз відповідних питань;
- в цілому висвітлені знання з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та відповідної літератури, проте допущені незначні помилки та окремі неточності у формулюваннях;
- здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності;
- текст роботи викладено послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані;
- роботу написано грамотно з використанням філософсько-культурологічної фахової лексики, оформлено в цілому відповідно до вимог.

5– 6 балів:

- студент надав певне обґрунтування актуальності теми роботи, визначив мету та задачі, методологічну базу;
- студент продемонстрував певне знання змісту обраної теми, виклавши основні її положення;
- висвітлені знання з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не завжди точними;
- здійснено поверхневий аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;
- текст роботи викладено недостатньо послідовною, допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;
- робота, в цілому, написана грамотно, проте допущені помилки щодо її оформлення.

3– 4 бали:

- актуальність теми недостатньо висвітлено, мета та задачі не мають чітких формулювань;

- студент продемонстрував роздуми з обраної теми, відсутність знань основних філософських категорій;
- текст роботи містить певні уявлення з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та відповідної літератури;
- посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні;
- відсутній аналіз різних точок зору щодо обраної проблематики;
- текст роботи викладено фрагментарно, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;
- роботу написано з помилками та значними порушеннями щодо її оформлення.

1-2 бали:

- студент надав спробу обґрунтування актуальності теми роботи, мета та задачі дослідження не визначені;
- студент продемонстрував відсутність знань з обраної проблеми;
- робота містить певні уявлення з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури;
- посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;
- відсутній аналіз різних точок зору щодо обраної проблематики;
- текст роботи викладено фрагментарно, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;
- роботу написано з багатьма помилками та значними порушеннями щодо її оформлення.

0 балів: робота відсутня

Студент допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо він набере за результатами поточного контролю не менше 35 балів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.

Підсумкова робота складається з двох питань, які мають на меті перевірити рівень знань студентів з дисципліни «Філософія». Відповіді студента на кожне питання максимально оцінюється 20 балами.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

20 – 16 балів:

- студент продемонстрував глибоке знання змісту екзаменаційного питання, вільне оперування філософськими категоріями, провів глибокий філософсько-культурологічний аналіз означеної проблеми;
- глибоко і всебічно висвітлені знання з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури;
- відповідь повністю репрезентує певну філософсько-культурологічну проблему, опираючись на вітчизняну та іноземну фахову літературу;
- здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне та обґрунтоване бачення її сутності як творче переосмислення набутих знань;
- відповідь побудована лаконічно, чітко, логічно та послідовно з формулюванням власних висновків;
- відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми, критичний їх аналіз;
- відповідь написана грамотно та демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок.

15– 12 балів:

- студент продемонстрував знання змісту екзаменаційного питання, оперування основними філософськими категоріями, аргументовано виклав означену проблему;
- в цілому висвітлено знання з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури, проте допущені незначні помилки та окремі неточності у формулюваннях;
- відповідь репрезентує певну філософсько-культурологічну проблему, але посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу не є достатніми;

- здійснено аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики, представлено самостійне бачення її сутності;
- відповідь побудована лаконічно та послідовно, проте допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки не завжди обґрунтовані;
- відповідь містить співставлення різних підходів до вирішення певної проблеми;
- відповідь написана грамотно з використанням культурологічної фахової лексики.

11– 8 балів:

- студент продемонстрував певне знання змісту екзаменаційного питання, виклавши основні положення означеної проблеми;
- висвітлені знання з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури є фрагментарними та не завжди точними;
- відповідь побудована навколо певної філософсько-культурологічної проблеми, але посилення на вітчизняну та іноземну фахову літературу майже відсутні;
- здійснено поверхневий аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;
- відповідь є недостатньо послідовною, допущені певні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;
- відповідь, в цілому, написана грамотно.

7– 5 балів:

- студент продемонстрував роздуми з екзаменаційного питання, відсутність знань основних філософських категорій;
- відповідь містить певні уявлення з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури;
- посилення на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;
- відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;
- відповідь є фрагментарною, допущені значні неточності та похибки у логіці викладу матеріалу, власні висновки відсутні;
- відповідь написана з помилками.

4– 1 балів:

- студент продемонстрував відсутність знань з екзаменаційного питання;

- відповідь містить певні уявлення з філософії культури, основних положень теоретичних першоджерел та рекомендованої літератури;
- посилання на вітчизняну та іноземну фахову літературу відсутні;
- відсутній аналіз різних точок зору щодо означеної проблематики;
- відповідь є фрагментарною, відсутні логіка викладу матеріалу та власні висновки;
- відповідь написана з багатьма помилками.

0 балів: відповідь відсутня

**КОМПЛЕКТИ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ
З НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН,
ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ БІЛЕТИ АБО
КОМПЛЕКТ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ
ДЛЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ**

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОГО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ.

Контрольні питання для іспиту:

1. Особливості філософського світогляду, його співвідношення з міфом і релігією. Філософія як знання і мудрість.
2. Коло філософських проблем, їхній зв'язок з фундаментальними питаннями людського буття й особливості їхнього вирішення.
3. Специфіка і структура філософського знання.
4. Основні розділи філософії і принципи класифікації філософських течій і шкіл.
5. Космологічний характер філософії античності. Погляди представників Мілетської школи на природу.
6. Античний атомізм (Демокрит, Епікур).
7. Філософські ідеї Парменіда і Зенона про рух, єдність і різноманіття світу.
8. Антропологічний поворот в античній філософії (погляди софістів і Сократа). Етичний раціоналізм Сократа
9. Вчення Платона про світ, пізнання і державу.
10. Філософія Аристотеля: його вчення про категорії, логіка, вчення про душу і начала (причини).
11. Філософія епохи еллінізму: епікуреїзм, стоїцизм. Проблема належного буття людини в епоху еллінізму (стоїцизм, епікуреїзм, скептицизм).
12. Теоцентризм філософії середньовіччя. Основні етапи розвитку середньовічної філософії.
13. Філософські ідеї Августина Аврелія.
14. Філософські ідеї Ф. Аквінського.
15. Антропологізм філософії Відродження. Людина як творець самого себе.
16. Натурфілософія епохи Відродження. Філософські і космологічні ідеї М. Коперніка, М. Кузанського, Дж. Бруно.
17. Філософсько-гуманістична думка українського ренесансу 15-16 ст.
18. Реформація, її ідеї і вплив на розвиток духовної культури і філософії Західної Європи.
19. Особливості філософії Нового часу.
20. Метод наукової індукції Ф. Бекона й антисхоластичний пафос його філософії.
21. "Я мислю, отже, Я існую" Р. Декарта: роль інтуїції і "універсальної математики" у пізнанні.
22. Пантеїзм філософії Спінози, його вчення про пізнання, про афекти і волю.

23. Основи раціоналістичної методології Г. Лейбніца. Вчення про монади і про предустановлену гармонію.
24. Проблема людини у філософії Просвітництва.
25. Проблема соціального розвитку в роботах французьких просвітителів (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є).
26. Французькі просвітителі про природу і пізнання (Дідро, Гольбах).
27. Загальні особливості німецької класичної філософії.
28. Філософське вчення І. Канта.
29. Гегель, його філософська система і метод.
30. Антропологізм філософії Л. Фейєрбаха.
31. Філософська думка в Києво-Могилянській академії.
32. Філософські ідеї і просвітительська діяльність Г. Сковороди.
33. Криза класичної філософії і її причини.
34. Основні ідеї і принципи філософії позитивізму 19 в.
35. Теоретичні джерела й основні ідеї філософії марксизму.
36. Проблема відчуження в марксизмі.
37. Матеріалістичне розуміння історії.
38. Долі філософії марксизму в ХХ в.
39. Марксистські традиції в дослідженні сутності людини і його співвідношень із суспільством
40. Ірраціоналістичні тенденції у філософії 19 в.
41. Філософські ідеї Ніцше.
42. Формування основ філософії екзистенціалізму (К'єркегор).
43. Вітчизняна філософія: виникнення, особливості, ідеї.
44. Вітчизняна філософія доби гуманізму та Нового часу.
45. "Філософія серця" П. Юркевича.
46. Українська філософія ХІХ ст.: романтизм, академізм, національна ідея.
47. Українська філософія індустріальної доби (ХХ ст.)
48. Проблема людини і нації у творчості Кирило-мефодіївського товариства.
49. Проблема простору і часу в сучасній філософії.
50. У пошуках нового світорозуміння: синергетика і глобальний еволюціонізм.
51. Проблема істини в гуманітарних науках (герменевтика, структуралізм).
52. Багатомірність людського буття.
53. Комунікативна природа людського буття
54. Проблема людини в психоаналітичній антропології.
55. Екзистенційний та есенційний підходи до проблеми витлумачення людини. Екзистенціалізм: існування людини і його сутність. Проблема волі і відповідальності, життя і смерті в роботах А. Камю, Ж.П. Сартра.
56. Сучасні релігійні уявлення про людину
57. Проблеми пізнаваності світу у філософських концепціях ХХ в.:

- різноманіття підходів і рішень.
58. Основні ідеї філософії неопозитивізму. Особливості логічного і лінгвістичного неопозитивізму
  59. "Критичний раціоналізм" К. Поппера.
  60. Проблема історичного розвитку наукових знань у роботах Т. Куна.
  61. Проблема історичної динаміки наукових знань у роботах І Лакатоса.
  62. Проблема буття у філософії екзистенціалізму (справжнє і несправжнє буття).
  63. Проблема свободи і відповідальності в роботах А. Камю, Ж.П. Сартра.
  64. Проблема сенсу життя у філософії екзистенціалізму.
  65. Людина в німецькій філософській антропології ХХ в. (М. Шеллер, А. Гелен, Х. Плеснер).
  66. "Антропологічний поворот" неотомізму. Проблема добра і зла, свободи і справедливості.
  67. Проблема екологічної антропології ХХ - ХХІ ст.
  68. Соціокультурні засади, формування екологічного права в Україні.
  69. Людина з позицій психоаналізу (З. Фрейд, К. Юнг, Е. Фромм).
  70. Проблема людини, його сутності і призначення в сучасній релігійній філософії.
  71. Джерела та критерії історичного процесу (політичні, економічні, соціальні фактори).
  72. Глобальні проблеми в сучасному світі.
  73. Філософія історії: поняття, зміст, реальність.
  74. Цивілізації і їх місце в історії
  75. Цивілізаційний підхід до розуміння суспільного розвитку (А. Тойнбі, П. Сорокін).
  76. Концепція інформаційного суспільства.
  77. Сенс історії як філософсько-світоглядна проблема.
  78. Концепція суспільно-економічних формацій